

2016. november

# Cimbora

kíváncsi diákok lapja



„Darth Vadernek nem is  
narancessárga a fénykardja”  
Beszélgetés Balázs Imre József  
kolozsvári költővel  
4. oldal

A Cimbora felmenői –  
a magyar gyermeklapok  
két évszázada  
Barangoló a 17. oldalon



Küldj egy szelfit

kedvenc olvasmányoddal!

Cimbi, a Cimborá kisördöge várja  
a legújabb vagy legkedvesebb  
olvasmányoddal készült szelfidet  
Facebook-oldalán.

Ha még nem ismerősöd, jelöld be,  
majd töltsd fel  
a kedvenc könyveddel készült fotódat,  
hogy Cimbi kedvére válogathasson:  
melyik könyvet mutatja be  
a Cimborá olvasóinak.



Cimborá



**CIMBORÁ** – 2016. november, XXVII. évfolyam  
Szórakoztató irodalmi, kulturális folyóirat  
10–15 éves diákoknak  
ISSN 1222-1910

A Cimborá árát a Cimborá Alapítvány bankszámlájára várjuk:  
Cant IBAN: RO14BRDE150SV01455331500,  
BRD. Sf. Gheorghe, Fundația Cimborá,  
Cod fiscal: 8259184

Főszerkesztő: Farkas Kinga  
Munkatársak: Bogdán László, Csillag István, Forrai Tibor,  
Keszeg Ágnes, Keszeg Vilmos, Kónya Éva, Köllő Zsolt,  
Vetrő Bodoni Barnabás

Borítóterv, könyvtipográfia és nyomdai előkészítés: Csillag István  
Kiadja a sepsiszentgyörgyi Cimborá Alapítvány.  
Készült a sepsiszentgyörgyi T3 Kiadó nyomdájában.

Szerkesztőség: Cimborá szerkesztőség  
520055 Sepsiszentgyörgy, Szabadság tér 7 szám,  
Kovászna megye, Románia  
E-mail: cimboramail@gmail.com  
Web: www.cimborá.net

#### TÁMOGATÓINK



Kovászna Megye  
Tanácsa



Kovászna Megyei  
Művelődési Központ



Sepsiszentgyörgy  
Város Tanácsa



**RMDSZ** KOMMUNITÁS  
ALAPÍTVÁNY  
TÁMOGATÓ AZ RMDSZ ÉS  
A KOMMUNITÁS ALAPÍTVÁNY



**BETHLEN GÁBOR**  
Alapkezelő Nonprofit Zrt.





## Tartalom

### Cimbirodalom

„Darth Vadernek nem is narancssárga a fénykardja”

Beszélgetés BALÁZS IMRE JÓZSEF költővel ..... 4. oldal

### Irodalmi kalandozások

az Óperenciás-tengeren túlra (1. rész) ..... 9. oldal

### Olvasólámpa

JAKAB VILLÓ HANGA rovata

„Törd meg a hallgatást” ..... 11. oldal



### Történetek a palackból

KESZEG VILMOS rovata

A kenyérmezei csata verses históriája .... 13. oldal

### Szín-tér

VETRÓ BODONI BARNABÁS rovata

Fénnyel festeni öröm!

A Szín-téren: VÁNCSA DOMOKOS

fényfestőműhelye ..... 16. oldal

### Barangoló

KÓNYA ÉVA rovata

A Cimbora felmenői -

a magyar gyermeklapok két évszázada ..... 18. oldal



### EDŐságek

GERGELY EDŐ rovata

Szunnyadó sznobjaimmal,  
finomságok nyomában ..... 23. oldal

### G-kulcs

MÜLLER HENRIETTA rovata

Káosz-kúra ..... 24. oldal

### Hegyen-völgyön kul-túra

KÖLLŐ ZSOLT rovata

Vigyázva a Vigyázón ..... 25. oldal

### Pad alatt

Cimbi naplója ..... 26. oldal

Tudtad? ..... 27. oldal

### Keresztretjtvény

FORRAI TIBOR rovata ..... 30. oldal

### Cimbi képtára

KÓNYA ÉVA rovata ..... 31. oldal





## „Darth Vadernek nem is narancssárga a fénykardja”

BESZÉLGETÉS BALÁZS IMRE JÓZSEF  
KOLOZSVÁRI KÖLTŐVEL

Balázs Imre József 1976-ban született Székelyudvarhelyen, Kolozsváron él, a *Korunk* folyóirat főszerkesztője, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem bölcsészkarán a Magyar Irodalomtudományi Tanszék tanára. Tíznél több vers-, műfordítás- és tanulmánykötete jelent meg eddig, magyar, román és angol nyelven is. Többszörösen díjazott szerző.

Már fiatalon elkezdett verselni, de több íróhoz, irodalmárhoz hasonlóan ő is reál osztályban végezte a középiskolát. Irodalomtörténészként kiemelten az avantgárdal és az erdélyi magyar irodalommal foglalkozik. Első verskötete, amelyet rögtön egy „konyhasztal megzenésítésével” indít, 1998-ban jelent meg *Ismét másnap* címmel, azóta további önálló verskötetei és tanulmányokat, kritikákat, esszéket egybefogó kötetei egyaránt nyomdafestéket láttak. 2009 óta több gyermekverskötete is megjelent, ugyanakkor nem vált kizárólagos műfajjá alkotásában.

**- Megvan még életed viszonylag-első verse? Vagy emlékszel rá, hogy milyen volt?**

- Valamilyen állatos verset írtam először, úgy emlékszem, amelyikben egy kutyakölyök egy madárral beszélget, de valamin összevesznek, s a madár a kutya fejére koppint a csőrével. Kicsit hosszú és terjengős volt, mint egy miniatúr verses mese. Rögtön utána aztán írtam egy másikat, amelyik 1987-ben, tizenegy éves koromban meg is jelent a *Napsugárban*, ezt mostanában is el szoktam mondani, ha gyerekközönséggel találkozom, mert szerintem úgy vicces, hogy közben benne van annak a korszaknak a levegője is, amikor íródott. És persze azt is remélem ilyenkor, a gyermekek kedvet kapnak hozzá, hogy ők is írjanak hasonlókat vagy ennél jobbakat:



Forrás: Facebook





## Kikelet

Itt van már a kikelet  
Nekünk éppen ez kellett  
Hiszen hideg volt a tél  
S rettentően fújt a szél.

*De most már mindennek vége  
Megjelent az égnek kékje  
Erősebben süt a Nap,  
Eltevődik a kalap.*

*Hazajöttek kis fecskéink,  
S nemsokára vezérük int:  
„Nosza, kezdjünk fészket rakni.  
Kell a népnek szaporodni.”*

**BIJ kisiskolás  
korában**



**- Az egészen kicsi gyermekek tudnak már verset írni, ha nem is írni, kigondolni. Történt olyan, hogy lejegyeztél ilyet saját gyermekeidtől? Mitől volt az vers?**

- Imádtam figyelni, ahogy a lányaim agya járt, ahogy a nyelvvel bántak egészen kicsi korukban. És le is jegyeztettük persze, amiket mondtak. Például amikor a kisebbik lányom még teljes mondatokat is alig mondott, egyszer arra figyeltünk fel, ahogy tökéletes dallamkövetéssel két sorban összefoglalta a *Cirmos cica, haj...* kezdetű éneket, így: „Tarka cica, haj! / Ajajajajaj!” Szerintem ez például egészen precíz sűrítés.

Sokat olvastuk nekik a *Kerge ABC* című könyvet, Szabó T. Anna, Varró Dániel és Tóth Krisztina állatos versei vannak benne. Elég evidensen annak hatására született az alábbi vers, ami egy két és fél éves kislánytól szerintem egészen izgalmas: „Kaméleon fenn a fán, / Szinte folyik, mint a higany. / Mars el innen!” A *Kerge ABC* eleve egy eléggé abszurd verseskönyv, a lányom verse kicsit még merészebb is lett ebben az abszurdításban. Lehet, hogy egy felnőtt költő nem merne eddig elmenni.

**- Hogyan hatott a költészetedre a szakmai érdeklődésed, kutatási területed, az, hogy az avantgárddal és az erdélyi irodalommal foglalkozol? Van egyáltalán létjogosultsága ilyet kérdezni egy költőtől?**

- Biztosan ki lehetne mutatni ilyen hatásokat, elsősorban a „felnőtt” köteteimben. Lehet, hogy nem jutott volna eszembe Hervay Gizella hangjából inspirálódva HG-oratóriumot írni a *Fogak nyoma* című kötetbe, ha nem írok előtte esszéket, tanulmányokat is a verseiről. Válla-

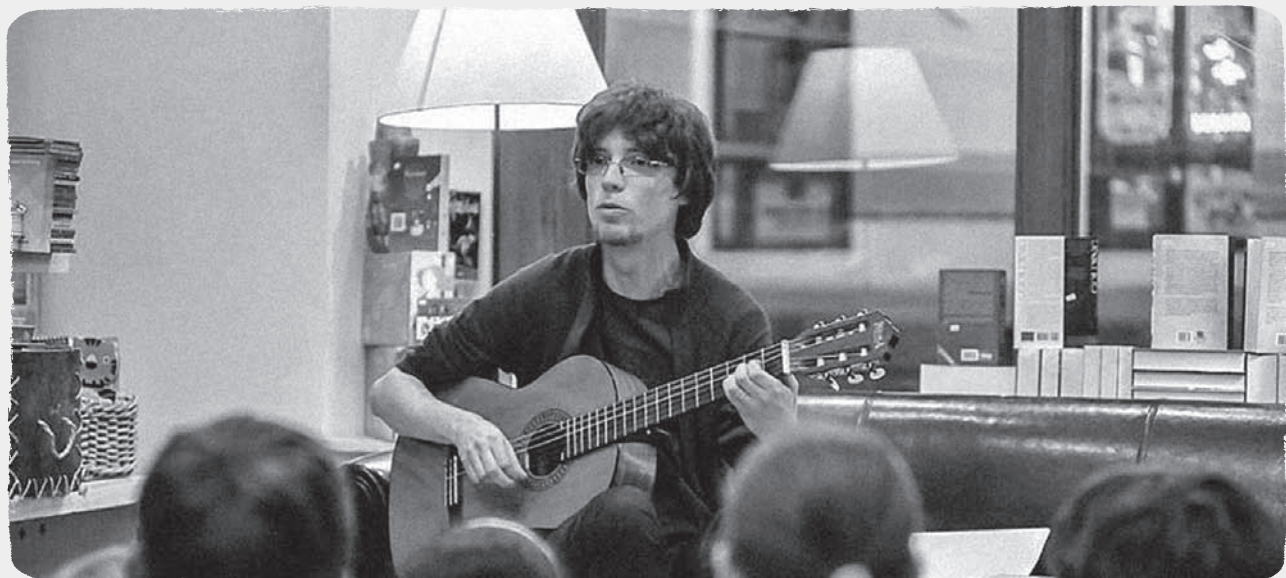
lom azt is, hogy a szürrealizmus-mániám nyomai ott vannak a *Jung a gépteremben* képeiben, gondolataiban. De az irodalmi hatások általában ennél áttételesebbek, sokszor maga a szerző se tud róluk, mert nem külön az irodalom hat a szerzőre, és főleg nem külön az erdélyi irodalom vagy az avantgárd, hanem a teljes tapasztalatcsomagja, aminek persze az olvasott könyvek is részei.

**- Melyik lenne az az avantgárd szöveg, amit szerinted egy Cimbora-olvasónak feltétlenül el kellene olvasnia ahhoz, hogy nagyon kíváncsi legyen erre az irányzatra, vagy akár meg is szeresse?**

- Az avantgárd egyrészt teljesen otthonos egy mostani tizenéves számára, mondjuk, vizuális szempontból – rengeteg videoklip épül például eredetileg az avantgárdban kitalált vágásokra, motívumokra. Ott sokszor zene és kép együtt töri át azokat a gátakat, amiket, ha a vizuális rész magára volna hagyva, nem biztos, hogy könnyű volna áttörni. Szövegeknél, verseknél talán kicsit több előzetes tapasztalatra van szükség ahhoz, hogy leessen a tantusz, mit is próbál megcsinálni az avantgárd. Nekem azért izgalmas az egész, mert jól ki tudja zökkenteni az embert: arra, amit magától értetődőnek gondolunk, mert úgy szoktuk meg, rá tud csodálkoztatni az avantgárd szöveg. Az első avantgárd vers, amit olvastam, talán Tamkó Sirató Károly *Két ló a betonon* című gyermekverse volt. Semmi más az egész, csak két ló trappolása, de nagyon ritmusos. S akkor leesik, hogy a vers sokszor annyira zenei tud lenni, hogy működhet akár a szójelentések segítségével nélkül is – valamilyen érzést, látványt akkor is tudunk rendelni hozzá. Úgyhogy minden versolvasónak ajánlanám a *Két ló a betonon* mellett például Weöres Sándor *Hangcsoportok* vagy *Táncdal* című hangverseit mint avantgárd-határeseteket.







Gitárral a kézben

## TAMKÓ SIRATÓ KÁROLY Két ló a betonon

Hangvers

Trepp - Trapp - Trepp - Trapp -  
Trepp - Trapp - Trepp - Trapp -  
Ton - Lo - Ta - Tó -  
Ton - Lo - Ta - Tó -

Ton - Lo - Ta - Ta -  
Ton - Lo - Ta - Ta -

Ton - Lo - Ta - Ta -  
Ton - Lo - Ta - Ta -

Ton - Lo - Ta - Tó -  
Ton - Lo - Ta - Tó -  
Trepp - Trapp - Trepp - Trapp -  
Trepp - Trapp - Trepp - Trapp - ...  
Da capo al fine  
(és így tovább,  
ameddig a beton  
és a két ló - tart.)

Vagy izgalmasak szerintem Tamkó Sirató Károly dinamikus és kombinációkra épülő képversei is, amiket ő eredetileg a fokozatosan és részlegesen kigyúló fényreklámok mintájára képzelt el, de szerintem ma szépen el lehetne őket készíteni számítógépes grafikával, flash-ként is. Ezek közül

talán a *Vizuális ballada* az, amit legjobban el lehet képzelni (<http://www.artpool.hu/TamkoSirato/ballada.html>). Egy kicsit olyan, mint amikor egy műalkotás (film, szobor, festmény stb.) megmutatja a saját werkfilmjét is, hogy mi van a kulisszák mögött, hogyan készül az egész – nem akarja tökéletesre csiszolni a dolgokat.

**– Első versköteteid** (*Ismét másnap, Dél-Párizs nyárikert, Vidrakönyv, Fogak nyoma*) **még felnőtteknek szólnak, aztán valami változott, és elkezdtek megjelenni alkotásodban a gyermekversek. Mitől gyermekvers egy gyermekvers? Van a gyermekversnek felnőtt olvasója, vagy a „felnőtt” olvasó az, aki „gyermekes”?**

– Nincs éles határ gyermekvers és felnőttvers közt, és persze mindkét, általam vázolt alternatíva közrejátszik ebben. Sok gyermekvers van, ami a felnőtteket is megérinti – ráismernek valami olyasmire benne például, ami őket felnőttként is foglalkoztatja, vagy épp visszatalálnak a vers által saját gyermekségükbe, friss szemmel látnak meg (újra) valamit, amit eltakartak közben az évek.

Magamon azt vettem észre, hogy a gyermekverseim íródásával párhuzamosan mintha a többi verseim is konkrétabbak, köznapibbak, személyesebbek kezdtek volna lenni.

**– Az Álomfarsang megzenésített verseivel sok eseményen, koncerten találkozhattunk már, a könyv életét pedig közösségi oldalon is követhetjük ([facebook.com/alomfarsang](https://www.facebook.com/alomfarsang)). Mikor kezdted el megzenésíteni a verseid, hogyan képzeljük el egy ilyen folyamatot? Ami engem érdekelne, hogy mit vesz el a versekből a hangszeres kíséret?**







– Játszottam néha a lányaimnak gitáron Gryllusdalokat vagy Koncz Zsuzsát, de hogy a saját verseimhez zenét próbáljak írni, leginkább onnan jön, hogy a gyermekkönyveim megjelenése után kezdtek iskolákba és különféle gyermekprogramokra hívni. A kölcsönös kérdészködés és felolvasás mellett ilyenkor jól tud működni a zenés levezetés vagy intermezzo. Néhány embernek tetszett, ahogy ezek a versek megszólaltak, szó van arról, hogy ezeket profi körülmények között is rögzítsük.

Ha a hangszeres kíséret elvesz valamit a versekből, akkor valószínűleg a befogadás, versolvasás helyzetét veszi el vagy alakítja át, netán a saját dallamot, amit a gyermek odabent hall, amikor verset olvas. Persze, vissza is vihet jó esetben az egész folyamat valahová a vers gyökereihez, oda, ahol a vers és zene még nem váltak szét.

**– A játékos, ritmusos gyermekversek között vannak olyanok is, amik a humoros formába, tartalomba könnyed, de komolyabb gondolati szálakat**

**is fűznek. Például ilyen az én kedvenceim közül a Farsang a csillagokban címűben Darth Vader („Kellek majd a végső harchoz, / A sötét oldal néha segít) vagy Leia hercegnő megszólalása is („Túl sötét a sötét oldal, / Gyújtunk fényt egy lézerpisztollyal”). Hogyan viszonyulnak ehhez a fiatalabb olvasók?**

– A legspontánabb módon reagálják le ezeket a verseket. Például egy kisfiú felvetette, hogy igazából Darth Vadernek nem is narancssárga a fénykardja, hanem vörös. És igaza volt, persze – a színemlék nekem valamiért narancssárga volt, s nem „ellenőriztem le”, amikor a verset írtam. Mások azt kérdezték, hogy írtam-e Luke Skywalker-ról is verset. (Azóta egyébként igen.) Hogy a felnőtt ebbe lélektani vagy egyéb párhuzamokat is belehallhat, az teljesen rendben van szerintem. De ezek tulajdonképpen az egész Star Wars-sorozat koncepciójában ott rejlenek már, szintén afféle könnyed formában.

**Kérdezett: Jakab Villó Hanga**

## A Dél-Párizs nyárikert

A Dél-Párizs nyárikertben  
ülnek valakik, a feltűnően szépek,  
a mások és a bölcsek.

A feltűnően szépek karja hibátlan,  
és hiába festettszőkék, hervadók,  
tekintetük sötéttüzű, sütkéreznek  
a tulajdon ernyője alatt.  
Onnan kacérok, ahol még  
tartoznak valakihez.

A mások groteszk figurák,  
erényük, hogy nem hasonlíthatók.  
Sötét kultuszokat űznek olykor,  
amúgy: nemtörődnek.

A bölcsek tekintete rám hull,  
rajtam keresztül tán látnak valamit,  
fülelnek, dallamot követnek,  
furcsán ingatják fejük.  
Délutánról késő estig élnek.

A Dél-Párizs nyárikertben minden este  
elhangzik a megfontolt tanács:  
Mondj nemet. Egyszerű. Tudj nemet mondani.

## Egy fénykép hátlapjára

A föld alá viszlek egy este,  
és úgy hiszed, két ajtó közt választhatsz.  
Ám orosz hőseid s a bárpult összeérnek:  
ma elmarad a show, nem tudni, mi miatt,  
ma elmarad a tánc,  
ahol kéz kézzel összeérhet,  
nem tudni, mi marad:  
egy sör, egy szendvics, még egy,  
s néhány kósza ötlet,  
hogy az este – mégis – eredményes legyen.

A színpadra állsz orosz hőseiddel,  
ma este ez lesz, bármi elmozdítható,  
sőt, elvárt a jelmez,  
cilinder napernyővel ellesz  
a készülő fotón.  
Itt kellene megállni,  
villanófénybe rejtőzve ma este,  
s egy majdani kép hátlapjára  
egyetlen ajtót festeni,  
csupán csak azt az egyet.







## A kikötő

Egy kikötő olyan, mint a parkoló,  
Nyílt vizekre vágyik ott minden hajó:  
Jöjjön egy hajósofőr vagy kapitány,  
S együtt ússzanak a sirályok után.

## A titkos sziget

A tengerben van egy titkos sziget,  
Nem látsz onnan mást, csak vizet, vizet.  
De bármit ott láthatsz a tengerhabban –  
Költözz oda, s nem lesz már lakatlan.

A hullámok mindenről mesélnek:  
Hogy a legnagyobb bálnák vajon hol élnek,  
A szigetedig fújó szelek honnan fújnak,  
A hullámok mind erről zúgnak, zúgnak.

## HG-oratórium

(részlet)

Kút vizébe néztem.  
Tükröződött odalenn,  
a felszínen a hold,  
végigkarcolt a fény  
a köveken, az arcokon,  
mint fátyol hullt alá,  
s lenn gyűrűzött a víz.

A víz a föld alatt lakik.

Ha eltűnne a víz,  
a föld közepéig látnék,  
szivárognék lejjebb, egyre lejjebb,  
mint az éjszaka, és valahol  
rejtektutakon törnék elő.

Az éjszaka a föld alatt lakik.

Egy virág szívna föl,  
s a száron sötét csík jelenne meg.  
Mint ház falán a nedvesség,  
mint rég otthagyt almákon a rothadás,

mint cukor *kockatestében* a kávé,  
vándorolnék feljebb, feljebb,  
s fekete szirmokat bontana a virág,  
kelyhéből sötétség lövellne ki naplementekor.

A virág a föld alatt lakik.

Puha, sejtes légzést,  
enyhe dobbanásokat hallat a föld,  
fölé hajolni végzetes lehet,  
szólít – ellenállsz neki talán,  
de zenéjét magaddal hordozod.

A zene a föld alatt lakik.

## Elefántcsont babák

Elefántcsontból vagyunk, vagy fából,  
Ha nem játszol velünk, nem is hiányzol.  
Ha elfelejtesz minket, elfelejtünk,  
Ha kútba ejtesz, mi is kútba ejtünk.

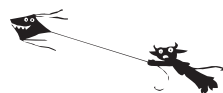
Levélből nő haj fehér fejünkre,  
Szoknyánk is lesz füből, anyánk szötte.  
Elefántcsontból vagyunk s babából,  
Ha játszol velünk, önmagaddal játszol.

## A Marcipánmúzeum előtt

Van nekem egy régi marcipánom,  
Azt múzeumi célra felajánlom.  
Vagy ha kéri, esetleg elcserélem,  
Én az újakat szeretem tulajdonképpen.

Ha túl szép egy figura marcipánból,  
Nehéz eldönteni igazából,  
Hogy megenni jobb vagy nem enni,  
Kintről nézni csak vagy bemenni.

Ha nem annyira szép, azt jobban kibírom,  
Lehet ronda is, csak legyen finom.  
Talán nem érzi jól magát egy múzeumban,  
Elpihen inkább egy gyerekgyomorban.





# Irodalmi kalandozások az Óperenciás-tengeren túlra (1. rész)

Az utazás (bolyongás, kalandozás) az egyik legrégebb és leggyakoribb téma az irodalomban – gondoljunk csak az *Odüsszeiára*. A távoli kontinensek, tengerek, szigetek felfedezése közkedvelt regénytéma volt a 18. és a 19. században. Az utazás, a Föld felfedezésének szenvedélye képezte tárgyát az egész világon közkedvelt ifjúsági író, Jules Verne életművének.

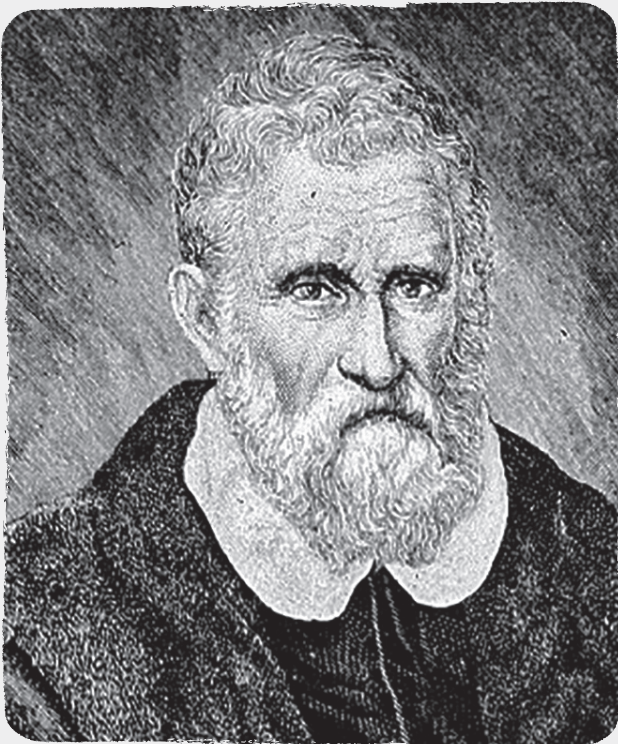
Nem hiába izgatta annyira az európai ember fantáziáját az utazás és a földrajzi felfedezés. A kontinens története összefonódik az utazások, felfedezések történetével. A középkorban a vikingek talán Amerikáig is elhajóztak. Az újkor Kolumbusz Kristóf korszakos felfedezésével veszi kezdetét. Az utazás akkoriban szinte egyet jelentett a hódítással. A világ megismerése mellett annak birtokbavétele is volt egyben. És sajnos nagyon gyakran úgy alakult, hogy fontosabb lett a hódítás, mint a felfedezés, fontosabb a birtokbavétel, mint a megismerés. A kíváncsiság gyakran keveredett a mohósággal. Az amerikai kontinens belsejébe behatoló európaiak a legendás Eldorádót keresték, egy olyan mesésen gazdag tartományt, ahol a tetőcserepek és az utcakövek is színarany-

ból vannak. Évszázadokon át válogatott kalandorok szeltek keresztül-kasul a dél-amerikai kontinens őserdőit, az aranyvárost keresve. Csak a 19. században hitték el végleg, hogy Eldorádó csak legenda. Nem véletlen azonban, hogy ennyire erősen élt az emberek képzeletében ez a mese, és hogy ennyire hittek benne. Hiszen nem volt ez egyéb, mint saját mohóságuk, gyors meggazdagodás iránti sóvárgásuk megtestesülése.

Kalandorok, szerencselovagok, hittérítés szándékával utazó papok, szerzetesek mellett író-olvasó emberek, tudósok is eljutottak a felfedezett vagy felfedezésre váró kontinensekre. A hódítások nyomán számos város keletkezett, számos palota épült, új haszonnövényekkel, fűszerekkel, haszonállatokkal gazdagodott az óvilág konyhája és gazdasága. Ugyanakkor nagyon sok könyv is keletkezett ezáltal. Útleírások, földrajzi és néprajzi megfigyelések, útinaplók stb. És természetesen számos regény, elbeszélés is, a négy fal közötti utazók fantáziájának színes szüleményei.

Az európai ember évszázadokon át vagy úton volt a távoli kontinensek felé, vagy fantasztikus utazásokról álmodozott. A képzelet gyakran elébe szaladt a valóságnak. Jules Verne már akkor megírta a holdraszállás történetét, amikor még senki sem hitte, hogy lehetséges. Már jóval előtte, 1627-ben Cyrano de Bergerac francia író könyvet írt *Holdbéli utazás* címmel. Az új kontinensek felfedezése azonban legalább annyira izgalmas kaland, mint kietlen idegen bolygókon kalandozni (ha csak nem a Csillagok háborújában vagyunk). Itt ugyanis más tájak, más növények, más állatok és – ami a legfontosabb – más emberek várnak ránk. Egzotikus kultúrák, fura szokások, különös hangzású nyelvek sokasága.

Manapság az utazás elsősorban pénz kérdése, hiszen már úrturizmus is létezik. A Föld legtávolabbi pontjára is órák alatt el lehet jutni repülővel. Nem is olyan régen ez még elképzelhetetlen volt. Pár száz évvel ezelőtt a hollandiai, németországi akadémiákon tanuló erdélyi diákok hónapokig utaztak, gyalog, szekérrel, lakhelyüktől az iskolájukig. Az utazás, még kontinensen, sőt, országon belül is, igazi kaland volt. A hegyszorosokon, erdőkön átvezető országutak mentén rablók, útonállók leselkedtek az utasra (nem véletlenül hívják például a Székelyudvarhely és Csíkszereda közötti hágót Tolvajos-tetőnek), az időjárás



Marco Polo 16. századi portréja – ismeretlen szerző







**Illusztráció Marco Polo könyvéből**

viszontagságok miatt sokszor napokig rostokolhatott. Az otthon maradottakkal nehezen lehetett kapcsolatot tartani, ha egyáltalán lehetett. A francia mondás, miszerint elmenni olyan, mint egy kicsit meghalni, nagyon is közel állt a valósághoz. Az útra kelő ember akkoriban mintha egy másik dimenzióba lépett volna át.

Ma, amikor az világ legmagasabb hegycsúcsainak megmászása is tömegsporttá vált, no meg természetesen üzletté, nincs rá mód, hogy a régiek kalandos utazásaiban legyen részünk. De az irodalom ebben is a segítségünkre siet. Az útleírások révén képzeletben átélhetjük a régi utazók, felfedezők hihetetlen kalandjait. Újra felfedezhetjük a bolygót, átérezhetjük, milyen volt szembenézni az ismeretlennel.

Marco Polo (1254–1324) velencei kereskedő a nagy világutazók előfutára. Ő volt az első európai, aki eljutott a Távol-Keletre, Kínába, Mongóliába, és leírta ezt a világrészt. Igaz ugyan, hogy a későbbiekben sokan kétségbe vonták leírásainak hitelességét. Egyes vélemények szerint soha nem jutott a Fekete-tengernél messzebbre, és korabeli perzsa krónikák alapján ollózta össze keleti utazásai történetét. Az igazságot erről talán sohasem fogjuk megtudni. Tény, hogy ő volt az első Európában, aki részletesen leírta Ázsia országait, népeit, azok szokásait stb. Köztük Tebet tartományát (Tibet, ma Kínához tartozik). Erről olvashatunk részleteket az alábbiakban:

*Az említett ötnapos utazás után kietlenül elpusztított tartományba érkeztek. A romlást Mongu kán háborúi*

*hozták. Találtak ugyan néhány várost, falut és tanyát, de mind feldúlva és lerombolva. Majd jó húsz napig lakatlan vidéken keresztül vezetett az út; csak vadállatok csatangolnak errefelé, ami az átkelést igen veszélyessé teszi. Mindenesetre az utazók valamelyes ellen-szert mégis találtak.*

*Ugyanis rengeteg nagy nád ezen a vidéken, a folyók közelében; kerületük teljes három tenyér, magasságuk pedig tizenöt lépés, szárukat körülbelül három tenyérnyire egymástól csomók szakítják meg. S hadd mondjam el nektek, hogy*

*a kereskedők és más utazók estefelé, ha le akarnak pihenni, nádat vágnak, és nagy tüzet raknak belőle; mert olyan villámló fénnel és hangos pattogással ég ez a nád, hogy hangjától az oroszlánok, medvék és egyéb vadállatok igen megijednek és elmenekülnek.*

*Elmondom, mert érdekes, miért okoz a nád ilyen nagy zajt. Az utas levágja a zöld nádat, melyből rengeteg terem, és egyszerre nagy csomót vet a tűzre belőle. Miután egy darabig égnek, széthasadnak, s ez olyan zajjal jár, hogy éjnek idején tíz mérföld távolságból is hallható. Valóban, aki nem szokta meg ezt a zajt, és váratlanul hallja, könnyen eszméletét veszítheti ijedtében, és szörnyet is halhat tőle. De akik megszokták, nem is törődnek vele. Viszont akik még nem hallották, gyapottal tömik be a fülüket, fejüket és arcukat meg annyi ruhába csavarják, amennyibe csak tudják; mindaddig így tesznek, míg meg nem szokják a hangot. (...) Mindennek ellenére az oroszlánok, medvék és egyéb vadak néha mégis a közelébe merészkednek, és sok kárt okoznak, mert igen nagy számban élnek ezen a pusztaságon.*

*Húsz napig tart az út lakatlan területen keresztül, ahol se szálláshoz, se élelemhez nem jutni; tehát az utasoknak mindent magukkal kell vinniök, és szüntelenül hadakozniok kell a vadállatokkal, melyek igen számosak és veszélyesek. Aztán olyan területre érkeztek, ahol sok falut és várost találtak a hegyek lejtőin.*

**(Marco Polo utazásai.** Budapest, Gondolat, 1963, Világjárók – klasszikus útleírások III. 208–209. oldal. Fordította: Vajda Endre)

**Szőcs Imre**

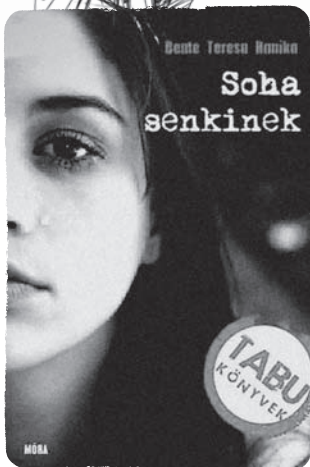






## „Törd meg a hallgatást”

Cimbi az új évfolyamban folytatódó könyvajánló-sorozatában arra tesz kísérletet, hogy olvasólámpájával havonta különböző témákat világítson meg. Az ajánló első része a budapesti Móra Kiadó *Tabu* könyvek sorozatára összpontosít. A *Tabu* könyvek mottója a „Törd meg a hallgatást”, és olyan kérdéseket, problémákat feszeget, amelyekről sokszor nem merünk nyíltan beszélni, mert félünk tőlük, vagy mert megrázóak.



### BEATE TERESA HANIKA Soha senkinek 2011

A *Soha senkinek* szerzője, Beate Teresa Hanika először modell volt, majd fotós, s utóbb írta meg első könyvét, ami Németországban egycsapásra hatalmas népszerűsége tett szert, és hamarosan számos nyelvre fordították le.

Jó hír, hogy magyar nyelven, pdf formátumban, ingyen hozzá lehet férni a könyvhöz.

A könyv sikerének forrása már a mottójában rejlik – „Amiről nem készül családi fotó...” –, amelyet mindannyian saját életünk felől olvashatunk: látjuk magunk előtt a családi képeket, és talán azt is, ami nem kerülhetett volna rá egy fotóra sem. A mottó személyessége egyből beindítja a képzelőerőt.

A cím sugallta személyesség a regényben folytatódik, hiszen a tizenhárom éves lány napló formájában írja le saját történetét, próbálja meg elmondani, amire alig vannak szavak. Egy pénteki napon, amikor a nagypapa váratlanul megcsókolja Malvinát, a lány újra emlékezni kezd, és már nem tudja feledni többé, hogy kisgyermekkorában nagyapja zaklatta őt. Az emlékezés, a szembenézés és a továbblépés őszinte története ez.

„Malvina vagyok. Május elsején leszek tizennégy. Most április van.

Még két hét. Tizennégy évesen lesz barátom. Kézen fogva járunk majd, és egymás karjában alszunk el. Bulizni és táncolni fogok, akkor is, ha a szüleim nem engedik. Mindig megmondom a magamét, dühös leszek, nem szomorú. Olyan hangosan fogok kiabálni, hogy mindenki megrémül tőlem, és elrohan, amikor csak akarom.

Még a szüleim is, a nagyapám is, mindenki.

Most április van, és én tizenhárom éves vagyok.”(részlet a regényből)

### JULIE ANNE PETERS Amikor ezt olvasod, én már nem leszek 2015

A *school bullying* fogalmát magyarul iskolai bántalmazásnak vagy megfélemlítésnek fordítják, és különböző formái léteznek: lehet fizikai, de akár szóbeli is. Julie Anne Peters megrázó története azzal az iskolai valósággal szembesít, amely sokszor nincs figyelemmel a gyermekek kegyetlenkedésére vagy magányára. Daelyn, a regény főszereplője,





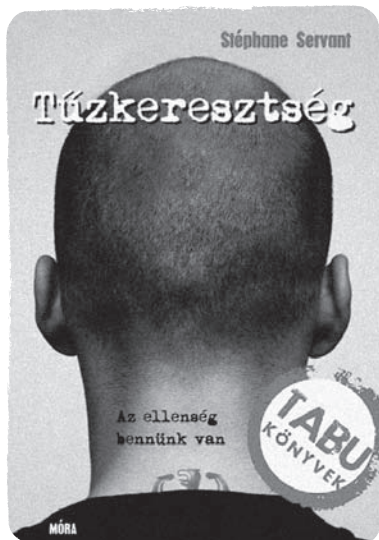
inkább öngyilkosságba menekülne, mert nem bírja már tovább, hogy bántják az iskolában. Szurkolok neki, hogy az új tanévben megismert idegen segíteni tudjon rajta, mielőtt végleg késő lenne.

„Nem tudott mit kezdeni velem. Azóta sem tud. Fuldokoltam, anya. Miért nem vagy képes felfogni?

Most már nem azért kell vigyáznia rám, nehogy összepisiljem az új nadrágom. Huszonnégy órás felügyelet alatt vagyok. Nehogy öngyilkos legyek.

Ha tudnék beszélni, azt mondanám neki:

– Ami pár perc alatt történik, az megváltoztathatja az embert örökre.” (részlet a regényből)



## STÉPHANE SERVANT Tűzkereszttség

2011

A francia szerző első ifjúsági regényében két fiúbanda versengését, erőszakba és gyújtogatásba torkolló háborúskodását írja le. Frédéric azonban, aki az egyik csoport vezetője, nem vehet részt a nagy, végső összecsapásban, mert egy telefonhívás elszólítja.

A *Tűzkereszttség* a haragról, az idegennel és a mássággal szembeni gyűlöletről szól, de nem áll meg ennél, mert Frédéricnek sikerül felismernie, hogy az eszme, amelyben hisz, téves utakra vezet. „Ősei földjén találkozik a valódi ellenséggel, az életére rátelepedett fantomokkal, a dühvel és félelemmel, amelyet apja halála óta érez. És itt, a Guadalquivir folyó torkolatánál, az eszmék, amelyekben eddig hitt, már egészen távolinak tűnnek.”

## BÁLINT SZILÁRD

### Ha lusta vagy, mondd utánam

Ülök az ágyban,  
Lógatom a lábam,  
Ha lusta vagy, mondd utánam:  
Én is, én is.

Cukor a számban,  
Rágcsálok vagányan,  
Ha lusta vagy, mondd utánam:  
Én is, én is.

Csukva a szemem,  
Lógatom a kezem,  
Ha lusta vagy, monddad velem:  
Én is, én is.

Pihen az eszem,  
Nem füstöl a fejem,  
Ha lusta vagy, monddad velem:  
Én is, én is.

Mondd csak ki bátran,  
Mondd, mondd, mondd utánam,  
Ha te sem vagy iskolában:  
Én is, én is.





## A kenyérmezei csata verses históriája

Kedves cimborák, elolvastátok Szabács vára viadalának történetét? Ha igen, akkor ismerős névvel fogtok találkozni a mostani történetben.

Nem sokkal Szabács várának visszafoglalása után Mátyás királyt kémjei arról értesítik, hogy Ali bég Erdély letiprására készül. 1479-ben üzenetet küld Erdély vajdájának, Báthori Istvánnak, hogy álljon készenlétben, hívja össze hadseregét. Báthori István sereget toboroz, gondoskodik a több ezer katona ételmezéséről. Zászlói alá szerb és román katonák is jöttek. És segítséget kér. Szomszédja Kinizsi Pál, Temes(vár) ispánja, az erejéről és törökgyűlöletéről híres hadvezér.

A költő tudomása szerint Ali bég 60 ezer, valójában 40 ezer török és szláv katonával átkel a Dunán, a Déli-Kárpátokon, Gyulafehérvárig tör előre, leöldökölve a lakosságot, pusztítva az útjába eső falvakat. Báthori a seregével bevárja őket. A török sereg a gyilkolásba és a rablásba belefáradt. Szívesebben kikerülné a nyílt szembeállást. Báthori Alkenyér határában (ma Fehér megye, Szászsebes és Szászváros mellett) választ csatateret, a Maros folyása mellett. A teret egyik oldalon a folyó, másik oldalon hegy zárja közre. Katonáival együtt Istenhez fohászkodik, vitézeit erőt adó pihenésre és evésre biztatja. Majd így ösztönzi őket halált megvető küzdelemre:

Mű nem másért vívunk, hanem műmagunkért,  
A mű országunknak megmaradásáért,  
Ides gyermekünkért és feleségünkért,  
Atyánkfiaiért és mű marháinkért.

Megfogadja, hogy a harcmezőn ő is közöttük lesz. Seregét a következőképpen állítja fel: egyik oldalra a szerbeket, a másik oldalra Kinizsi katonáit vezényeli, középen pedig ő foglalja el az állásokat. A vers szerint:



**Kenyermező. Nagy Miklós rajza, 1870**

Jobbkéz felől vajda szászokat állatta,  
Az Maros folyása felől őket hagyja.  
Melléjek szászoknak vláhokat adá,  
Az önnen seregét közüppen állatá,  
Bal felől melléje a székelte állatá,  
Hátol igen erős álló sereg vala.

Ekkor, szerencsétlen előjelként, a hadvezér lovastól a földre bukik. A csatát megelőző esemény a hősepikai művekben előrevetíti és befolyásolja a harc kimenetelét. Például a csata előtt párviadalra kerül sor, s következőképpen a győztes vitéz serege nyeri meg a csatát. Báthory azonban a katonáiba lelket önt:

Gonosz szerencsének ezt senki ne vélje,  
Mert ki hadakozik Istennek nevében,  
Semmi gonoszára nem lehet élteben.

A két sereg összecsap. Mind a magyarok, mind a törökök hősiessen harcolnak, és sokan elhullnak. Most érkezik Kinizsi Pál serege, s hátulról támadja meg a roppant





nagy török sereget. Ali bég megretten a hír hallatán, mert Kinizsi vitézségéről a törökök rossz tapasztalatokat szereztek. Az emlékezet szerint ebben a küzdelemben Kinizsi Pál mindkét kezében kardot tartott, ezzel is megfélemlítve az ellenséget. A temesi hadvezér a harctéren a megsebesült Báthory Istvánt keresi, szólongatja:

Szerető szomszédom, jó Báthori István,  
Felelj meg énnékem, vagyok Kinizsi Pál,  
Valahon te most vagy, jelentsd meg énnékem!  
Élsz-e, ides társam? – jelentsd meg énnékem!  
Én vagyok, Kinizsi, kinek a te élted  
Nagy vigasságára volt mindenkor élted.

Szerető szomszédom, ímhol vagyok – válaszol Erdély vajdája. Kinizsi leveri a vajdát körülvevő törököket, megmenti az életét. A temesi katonák érkezése eldönti a csata kimenetelét. A magyar seregnek előnyére szolgált a modern harci felszerelés, amellyel mind a gyalogosok, mind a lovas katonák rendelkeztek. Ali bég álruhát ölt magára, s így elmenekül a csata helyszínéről. A vers szerint 30 ezer török, 8 ezer magyar, 2 ezer szász és román katona hullt el a kenyérmezei csatában. A vér pirosra festette a Maros vizét, mindenütt csak holttesteken lép-

kedve lehetett járni: „Hogy egyik holttesttől elhághattál volna / Másikra, tizenhat futamnyi földön” – írja a költő. A török vezérek mind elpusztultak, s a vezető nélkül maradt sereg menekülni kezdett. A magyar katonák azonban nem kegyelmeztek nekik. A csata után hálát mondtak Istennek, s evéshez, iváshoz, örvendezéshez láttak. Előkerültek a hangszerek, megénekeltek az ősök és a vitézek hősiei tetteit, a katonák táncra kerekedtek. A vezér együtt örvendezett vitézeivel. Kinizsit is táncra ösztönözték. Most került sor arra a virtuskodó táncra, amely emlékeztetéssé tette nagy erejét:

Egy nagy török testet azontúl ragada,  
Az ő fogaival földről felharapa,  
Vitéz kezeivel csak hozzá sem nyúla,  
Avval egy szép táncot urak előtt jára.

Kik ez dolgot láták, erősen csodálák,  
Erős Herculeshez Kinizsit hasonlák,  
Némelyek Sámsonhoz hasonlák, mondták,  
Dicsírék vitézek látván az ő dolgát.

Isten iránti hálából az erdélyi vajda kápolnát építtetett a harctéren.







A történetet 121 strófában (484 sorban) Temesvári István verselte meg, 1569-ben, aki a Bihar megyei Telegd iskolamestere volt. A vers címe: *Históriás ének az jeles győzelemről, mint verte meg Mátyás király üdejében Báthori István, erdéli vajda a király hadával és az erdéli és magyarországi hadával az Ali béget hatvanezer törökkel Erdélbe a Kenyérmezőjén*. Versének megírásához Bonfini krónikájából gyűjtött adatokat. Más mű nem maradt utána. Pedig a kenyérmezei csata történetét nagy költői tehetséggel öntötte versbe. Irodalom vagy történelem? Habár a kenyérmezei csatát a történelem is számon tartja, Temesvári István alkotása szépirodalom – nemcsak verses formája miatt. A szerző a történetet a hősepikai alkotások szabályai szerint szerkeszti meg. Az eseményt érzékletesen helyezi bele a nagyobb összefüggésekbe, a történet epizódjait érzékletesen dolgozza ki. Szereplőit a beszéltetéssel, a jelzőkkel és az igehasználattal életre kelti. A négyszáz évvel ezelőtti nyelv ma is élvezetes az olvasó számára.

Összevetésként lássuk, hogyan örökítette meg a csata kulcsepizódjait a történész Bonfini, Mátyás király krónikása. Ő sokkal tárgyilagosabb stílusban beszél el az eseményeket.

Ő azonban [...] a törökökre rontott; a lankadt lelkek megerősödtek s a heves támadás nyomban áttörte az ellenség első vonalát. Ennek láttára Ali bég egyesítette négy csapatát, hogy lovas tömeggel vegye körül, s úgy gázolja le a vajda hadrendjét. Így mindkét hadrend dühös harcba keveredett, a törzscsapatok teljes egészükben szembekerültek, és a viadalban úgy összegabalyodtak, hogy vezér vezérrel harcolt [...] A hat sebtől vérző vajdát letaposták, s ámbár az elesettek holtteste megvédték őt, társaival együtt végínségre jutott. Menél több ellenség esett el, annál tömegesebben özönlöttek rá a csapatok. Így bajoskodtak s már visszahúzódniuk se lehetett a tartalékhoz. Egyszerre megjelent a hegytetőn a török háta mögött Kinizsi négyszögbe állított vérteseivel és bandériumaival. Mihelyt megpillantotta az ellenséggel összegabalyodott sereget, hangos kiáltozással nekiira-

modott és megfúvatva a trombitákat, a törökre rontott. [...] Kinizsi két kardot vett a kezébe s üvöltő oroszlánként dúlt-fúlt mindenfelé. [...] Mikor már látta, hogy megmentette Krisztus népét és győzelemre fordította az ügyet, minden erejéből, egész lelkéből így kiáltozott: „Hol vagy, hol vagy, Báthori? [...] Felelj, ha élsz, Báthori! Én vagyok itt, Kinizsi Pál, oltalmaztamra jöttem és a haza javáért!” [...] Hangja zengett, az ellenség ereje meglankadt; mindebből észrevette a vajda, hogy társa idejében megérkezett. És bár számos sebébe majd belehalt, [...] így felelt: „Itt vagyok, Pál, itt vagyok és élek!” [...] Látták a törökök, hogy elől-hátul csávába kerültek. Menekültek az említett közeli magas hegy hágójára, odahagyták táborukat, a dús zsákmányt. Fürgén futottak, de az üldözők nem tágtítottak sarkukból...







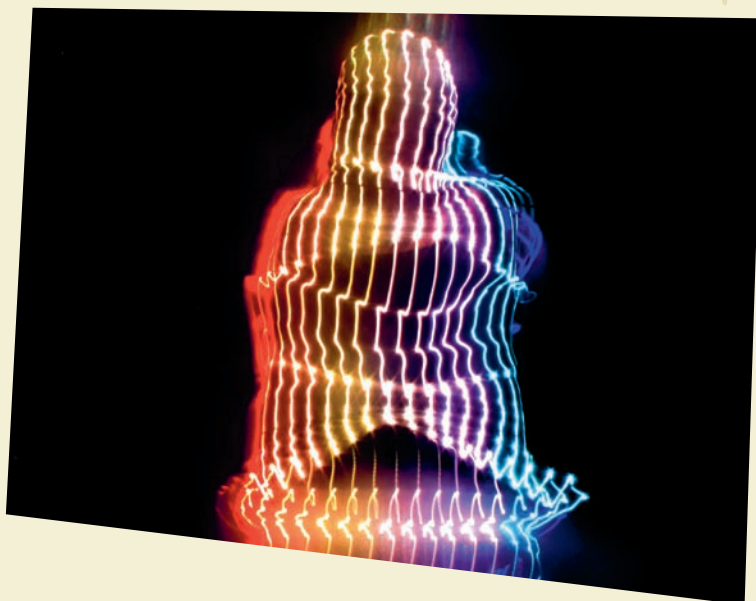
## Fénnyel festeni öröm!

A Szín-téren:  
**Váncsa Domokos**  
sepsiszentgyörgyi  
alkotóműhelye



A tavalyi fesztivál során a Kenyérműhelyre invitálta kis- és nagyközönségét a Lábás Házba, erről olvashattatok az egyik Szín-térben, idén a fény-nyel történet festés rejtelseibe vezette be a zömmel gyermek és fiatal érdeklődőket a Magma Kortárs Kiállítótér alagsorában. Tavaly a Diószegi Pékség jóvoltából kenyérmasszát, péket, élő show-t kaptunk: kézzel, segéd-eszközökkel formázott alapanyagból, fogyasztható és kevésbé fogyasztható kiegészítő élelmiszerekkel megspékelve, esztétikus és finom műtárgyakat süттünk ki ott, helyben.

Az idei, immár negyedik pulzArt kortárs összművészeti fesztiválra **Váncsa Domokos** képzőművész, dizájnér (formatervező) visszajáró vendégként érkezett Sepsiszentgyörgyre szeptember közepén. Persze, dolgozni jött megint, mert a szervezők megszerették őt és a világát, így bemutathatta idén is, mi izgatja a fantáziáját az egykori helybeli művészeti licis diáknak. Athlone-ból, Írországból jött, ahol kis családjával él, de bevallása szerint nagyon hazaköltözne már.



Gondosan előkészített műhelymunkáról beszélünk a *Lightpainting workshop* (Fényfestő műhely) esetében is, kezdve a kommunikációtól, a helyszín kiválasztásától a tér berendezéséig, a technika és a gördülékeny folyamat vezetéséig, a jókedvű munkát feltételező workshop biztosításáig. A vezető ezeket átgondolta, fejben lejátszotta már több ízben is, míg eljött a nap, amikor a tettek mezejére kellett lépni. Persze, az izgalom mindig jelen van, mert általában szembesülhetünk például olyan technikai





problémával, amit nem láthatunk előre, kísérleti munkáról lévén szó.

A meghirdetett időpontra sok apró, kíváncsi, munkára kész festő és kísérő, fiatal és felnőtt érkezett. Dömökös több fénykibocsátó, elemes vagy kábeles eszközt helyezett el a munkasztalra. Akadt ott a szívárvány színeiben pompázó fénycsík, világító fénykefe, amit Domi saját kezűleg rakott össze, ennek sok csücske világított, és még sok egyszerű és bonyolult szerkezet. A hosszú expozíciós idővel való fényképezés rövid ismertetése után

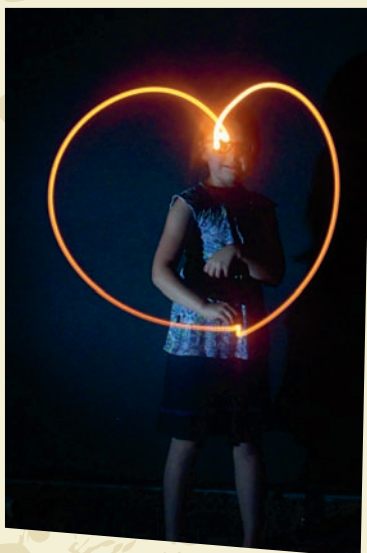


pedig egy képbe sűrítette a műhelyben részt vevő kis alkotók fantáziadús kísérleteit.

Játszani jó, játszani kell. És ezt a fajta varázslatot mindnyájan szeretjük, igaz? Otthon a fiammal a világító, pattogó labdát „csak” 600 alkalommal fotóztuk le. Domi egy picit magasabb szinten műveli ezt, táncost von be a játékba, és a műteremben fényködöt fakaszt a mozdulatok köré, a végeredmény pedig lélegzetelállító. Köszönet az élményért a szervezőknek, a kiállítótér működtetőinek, az önkénteseknek, nem utolsósorban Dominak!

egyenként bemutatta eszközeit a hallgatóságnak. Fotógépe egy képernyővel volt összekötve, így – néhány másodperc késéssel – a pár pillanatig készülő képek megjelentek a képernyőn. Ezeket Pityu, a szintén lelkes pulzArt-önkéntes egy nyomtató segítségével elvihető fényképpé varázsolta. Az azonnali visszanézés azért is szükséges, mert lehetőséget ad a képet öltött koncepció helybeni csiszolására, az újrakészítésre.

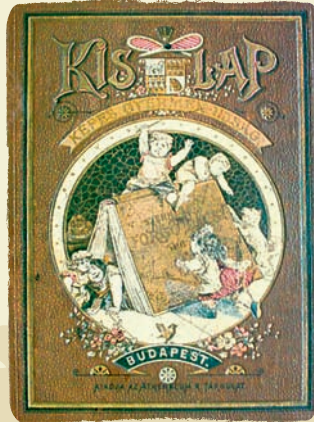
A zsúfolásig megtelt kiállítótérben több mint két órán keresztül folyt a műhelymunka, aki kitalált egy-egy szöveget vagy jelenetet, az kiállt a többiek és a kamera elé, eljátszotta a figuráját, a hosszú expozíció







Az 1867-től megjelent Méhecske minden számát egy-egy, Drezdában nyomtatott színes oldal tette vonzóvá



Forgó bácsi (Ágai Adolf) Kis Lapjának évfolyamai díszes kötésben is eljutottak a gyermekekhez



Az Én Újságom közel fél évszázadon át (1889–1944) közölte a legnagyobb magyar írók gyermekekhez szóló írásait



A kalandos utazásairól ismert, azóta is közkedvelt Dörmögő Dömötör a Jó Pajtás egyik számának címlapján



A múlt század elején indított, a középiskolásokot hazafiságra nevelő Zászlónk közel fél évszázadon át (1902–1947) szórakoztatta, oktatta, nevelte az ifjúságot



A gyermeksjtó érdekes színfoltja volt a Magyar Gyermekek Lapja (1932) és a Magyar Úriasszonyok Gyermekeinek Újságja (1933), Eta néni és Elek bácsi szerkesztésében



A Cimbora kezdetben a Jó gyermekek képes hetilapja, majd Románia és az utódállamok egyetlen magyar nyelvű képes gyermeklapja alcímmel jelent meg



A Cimbora utódaként 1933 és 1940 között Szatmárnémetiben, majd Kolozsváron szerkesztették az Új Cimbora című képes gyermeklapot

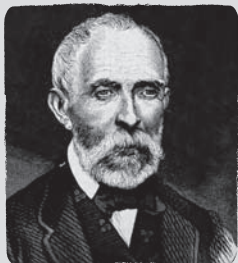


A Cimbora-t 1994-ben Forró László sepsiszentgyörgyi író keltette új életre, „kíváncsi diákok” szellemének pallérozására





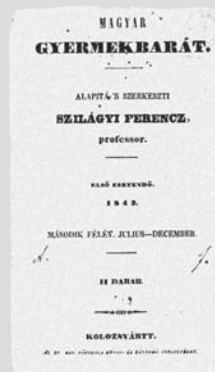
# A Cimbora felmenői – a magyar gyermeklapok két évszázada



A Magyar Gyermekebarát alapító szerkesztője, Szilágyi Ferenc történész, tanár, újságíró feltehetően maga írta a lap szinte valamennyi cikkét



A Magyar Gyermekebarát munkatársa, „Horkai bácsi” (Horkai Antal ifjúsági író) természetes környezetben mutatta be az állatokat *Természetrajzi képecskék* című sorozatában



A Magyar Gyermekebarát célja Szilágyi Ferenc szándéka szerint „öröm, multság és tanulás” volt (a folyóirat lapszámaiban tartalmazó egyik kötet címlapja)

## Kisdetek Tudománnyal Teljes Tárházai

A magyar gyermeklapok történetének több mint két évszázados múltja van. Az 1700-as évek második felében a felvilágosodás korának írói, pedagógusai és tanult asszonyai felismerték, hogy művelt felnőtteknek csak az olvasás élményét már kiskorukban megtapasztaló gyermekek válhatnak. Egyre nagyobb számban születtek nemcsak a gyermekmesék és az ifjúsági regények, hanem – nyugat-európai mintára, elsősorban Erdélyben – a gyermekek számára írt folyóiratok is. Eleinte – amint arról a *Magyar Hírmondó* tudósított – külföldi lapok kerültek magyar nyelvre fordítva az ifjúság, „nevezetesen pedig

a fehér népnek oktattathatása végett (...) a gyermekeiknek neveltetésében illendőképpen foglalatostkodó fő, közép és alacsonyabb rendű szülék” kezébe. A legelső Kolozsváron jelent meg 1781-ben, *Kisdetek Tudománnyal Teljes Tárháza* címmel, „valamely Nógrád-Vármegyei ifjú Aszszonyság” fordításában, benne természettudományi, történelmi, mitológiai, vallási, erkölcsi, illetani témájú „beszélgetésekkel”. Kolozsváron adta ki németből magyarra fordított gyermeklapját Seelmann Károly városi tanácsos is (1794), *A jelesebb rendeken lévő nevendék gyermekek jó móddal lehető taníttatásokra való út-mutatás, vagy gyermeknek barátja* címmel.

Az 1840-es évektől egyre több lelkes író, újságíró, történész tartot-

ta fontosnak a gyermekek nevelését, látókörének szélesítését, tudásának elmélyítését. Az 1843-44-ben ugyancsak Kolozsváron kiadott legelső – abban az időben egyetlen – eredeti magyar gyermeklap, a *Magyar Gyermekebarát* célját a szerkesztő Szilágyi Ferenc az első lapszámban ismertette: „E magyar fiú és leánygyermekek számára közrebocsájtott folyóirat célja szívet nemesítő, értelmet fejlesztő, gyönyörködtető oktató olvasást adni kezükbe, hogy jókor szokják meg becsülni, szeretni és sajátukká tenni, mi nagynak és kicsinynek, gazdagnak és szegénynek, úrnak és szolganak földi boldogsága egyedüli alapját teszi, az erényt.” A lap többnyire „az erkölcs, a historia és a természet köréből” merítette anyagát.



Az 1865-ben felújított Magyar Gyermekebarát „sok szép történetet és mindenféle szép és jó olvasnivalót” adott a gyermekeknek



Brassai Sámuel nyelvész, természettudós, a *Fiatalok Barátjának* szerkesztője



Gyermekebarátban közölt folytatásos regények szerették meg az ifjúsági irodalom számos alakját, köztük Móra Ferenc Csila-Csalavári Csalavérjét





Gönczy Pál pedagógus, az 1853-54-ben megjelent *Ifjúság Lapjának* főszerkesztője (Pollák Mihály metszete)



A Remellay Gusztáv ügyvéd, író, lapszerkesztő által felújított *Ifjúság Lapjának* történeteit kicsik és nagyok egyaránt örömmel olvasták



Az *Ifjúság Lapjának* rovatait kitűnő minőségű képekkel, metszetekkel illusztrálták

## „Rég óhajtott újdonságok” – gyermeklapok az 1850-és, 1860-as években

A szabadságharc leverése után, az önkényuralom éveiben megjelent gyermeklapok munkatársai legfontosabb feladatuknak a hivatalos használatból kiszorított magyar nyelv és az ifjúság nemzeti öntudatának ápolását tartották. Az utolsó erdélyi polihisztorként emlegetett Brassai Sámuel szerkesztette Kolozsváron a *Magyar Gyermekbarát* utódlapját, a *Fiatalság Barátját* (1851). 1853-54-ben került a gyermekek kezébe a Gönczy Pál által szerkesztett *Ifjúság Lapja*. A lapban, amelyet a *Hölgyfutár* című folyóirat „rég áhított újdonságként” köszöntött, a szépirodalmi művek – köztük Arany

János, Gyulai Pál és Tompa Mihály versei – mellett a természettudományok is helyet kaptak. Állandó rovata volt a *Történeti és geographiai kérdések*, a *Számítási fogások*, a *Mathematikai feladványok* stb.

A kiegyezés évtizedében (az 1860-as években) több megszűnt gyermeklapot felújítottak. A kritikusok „mind széptani, mind nevelészeti szempontból elismerésre méltónak” tartották a Heckenast Gusztáv által 1861-ben új életre keltett *Gyermekbarátot*, a felújított *Ifjúság Lapja* pedig 1863 és 1865 között szolgált a gyermekek hasznára és örömére. Főmunkatársa, a szabadságharc leverése után rabságra ítélt Remellay Gusztáv fő célja a magyar irodalom és történelem megismertetése, megszerettetése volt. A lap sokszínűségét rovatcímei is tükrözik:

*Költemények, Beszélyek, Történeti rajzok, Tancsarnok, Életrajzok, Mesék, Csevegés* stb.

Az 1867-től 1869-ig megjelent *Méhecske* feladata – a lapszerkesztő Kalocsai Róza, az első magyar diplomás tanárnő szerint – a méhekhez hasonlóan „sok különbözőféle helyekre elrepkedni, felkeresni a hasznos ismeretekkel buzgó forrásokat, a költészet mezejét, az élet virágait, töviseit, hogy gyűjtsön olvasói számára mézédessé és hasznos olvasmányt”.

1868-ban a forradalom leverése után bebörtönözött Vachott Sándor özvegye, Csapó Mária a *Gyermekvilág* című lappal járult hozzá a gyermekek vallásos, hazafias neveléséhez, ismereteik bővítéséhez.



Kalocsai Róza hetilapjának, a vallásosságra és hazaszeretetre nevelő *Méhecskének* állandó rovata volt az Ilonka szünőrái



A Dolinay Gyula által 1872-től serdülők számára szerkesztett *Hasznos Mulattató* képregényekkel is szórakoztatta olvasóit



Illusztráció a *Gyermekvilág* című lap egyik számában (A *szentbernáti szelindek*, 1868)







Ágai Adolf orvost, a jeles humoristát, a *Kis Lap* szerkesztőjét a legfiatalabb (a forradalom idején 12 éves) márciusi ifjúként tartották számon



A *Kis Lap* 1889. április 7-i lapszámának címdala (Vig bukás)



1914-től (Pósa Lajos halála után) Barót neves szülőtte, Gaál Mózes író lett Az *Én Újságom* főszerkesztője

## Forgó bácsi, Elek apó, Pósa bácsi újságai

Az 1870-es évek legjelentősebb gyermekújsága az „elbeszélésekben, leírásokban, költeményekben dús tartalommal s gyönyörű képekkel” megjelent *Kis Lap* volt. Szerkesztője, Forgó bácsi (Ágai Adolf) beszélgetve, mulattatva oktatta kis olvasóit.

A szép metszetekkel illusztrált, meséket, verseket, történeteket, rejtvényeket, feladványokat, ismeretterjesztő írásokat, képrejtvényeket és tréfás meséket közlő, 1870-től 1873-ig megjelent *Kis Újság* szerkesztőinek, Aszódy Mihálynak és Dolinay Gyulának célja az iskolai tananyag kiegészítése volt. Dolinay Gyula ifjúsági író szerkesztette 1875-

től a háztartási rovattal kibővített *Lányok Lapját* is.

Az első, gyermekíráásokat is közlő képes hetilap, a *Kis Tükör, melybe nagyok is nézhetnek* 1871-ben jelent meg. Márki József, a lap szerkesztője és a cikkek többségének írója, az ismeretek továbbadására is buzdította olvasóit: „Akkor értetek valamit, ha azt másoknak (kedves szülőiteknak, testvéreiteknak, barátaitoknak) el tudjátok mondani, mesélni. S midőn ezt tesztitek (...), nemcsak tanulók, de egyszersmind tanítók – az igaz, hogy csak kis tanítók – vagytok.” Előfizetőket gyűjtő felhívása szerint: „aki előfizetőket toboroz a lapnak, az arany inggombot, cifra melltűt kap ajándékba. Sőt, aki a legtöbb megrendelőt gyűjti, azt a szerkesztő úr lepingáztatja, és arcképét a lapban is leközi.”

A legolvasottabb családi lap, a *Vasárnapi Újság* sem feledkezett meg a gyerekekről. 1873 januárjában indította útjára az ifjúság számára K. Beniczky Irma író által szerkesztett melléklapját, a *Kis Vasárnapi Újság – Képes hetilapot*.

Pósa bácsi (Pósa Lajos) és Elek apó (Benedek Elek) gyermeklapja, az 1889. karácsonyán megjelent Az *Én Újságom* több mint hatvan éven át szórakoztatta, tanította, nevelte olvasóit. Szerzői között volt Jókai Mór, Gárdonyi Géza, Mikszáth Kálmán, Krúdy Gyula, Herczeg Ferenc, Rákosi Viktor, Bródy Sándor, Herman Ottó, lapjain indultak hódító útjukra Sebők Zsigmond híres mackótörténetei és Móra Ferenc Csili-Csala-Csalavári Csalavérje.



Az *Én Újságom* 1934. februári lapszámában az alapító Pósa Lajosra emlékeztek



Sebők Zsigmond sokféle utazó hőse, Mackó úr Az *Én Újságom* hasábjain indult először útnak (Mühlbeck Károly rajza)



Az *Én Újságom* az 1920-as, '30-as években az elcsatolt területeken (Erdélyben, a Felvidéken és a Délvidéken) élő gyermekekhez is eljutott





A „nagy mesemondóként” emlegetett Benedek Elek író, újságíró, lapszerkesztő, népmesegyűjtő, országgyűlési képviselő



Sebők Zsigmond ifjúsági író, a *Jó Pajtás* szerkesztője, Mackó úr és Dörmögő Dömötör kalandjainak megálmodója



A *Jó Pajtás* olvasói elsőként ismerkedhettek meg a szívünkhöz ma is közel álló Dörmögő Dömötörrel

## Benedek Elek Címborája

A múlt században a gyermekújságírás erdélyi fellegvára Erdővidék, pontosabban Kisbacon lett, ahová 1921-ben végleg hazatért Budapestről Benedek Elek. Mint írta: „Ha nem vitt volna haza a honvágy (...), nekem akkor is haza kellett mennem, hogy visszafizessem egy részecskéjét bár annak, amit az édes anyaföldtől kaptam.”

Parlamenti képviselőként már 1887-ben felhívta a Tisztelt Ház figyelmét az ifjúsági irodalom fontosságára: „Az ifjúsági irodalom sivársága szégyene a kormánynak! (...) A nevelésre legalább annyit kellene költenünk, mint a hadseregére.”

1909-ben lapot indított a gyermekek „lelkének, értelmének, kí-

váncsiságának, játékos kedvének” kielégítésére, a *Jó Pajtást*, amelynek szerkesztője Sebők Zsigmond, munkatársai Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond és Molnár Ferenc voltak, de ennek erdélyi terjesztését 1920 után a román hatóságok betiltották.

1922-ben „legkedvesebb fogadott fia”, Szentimrei Jenő újságíró, lapszerkesztő felkérte a *Cimbora* szerkesztésére, és 1929-ben bekövetkezett haláláig „minden órája az újságé volt”. Amint egy levelében írta: „Olyan újságot csinálunk, amilyen nincs Magyarországon, sem az utódállamokban. Már »betörtünk« Csehszlovákiába és betörünk Amerikába is”, ami – Tamási Áron segítségével – valóban sikerült. A *Cimbora* olvasói megismerhették, megszerethették Áprily Lajos, Gárdonyi Géza,

Mikszáth Kálmán, Tompa Mihály, Tamási Áron, Kosáryné Réz Lola, Gulácsy Irén, Szabolcska Mihály verseit, elbeszéléseit.

Lengyel Miklós *Tamás érdeklődik* című rovatában egy apa válaszolt fiának, technikai újdonságokra (pl. az Erdélyben akkoriban még ismeretlen rádióra) vonatkozó kérdéseire. Minden lapszámban találós kérdések, rejtvények ösztönöztek ismeretek szerzésére.

*Nagyapó üzeni* című rovatában Elek apó „unokáinak” leveleire válaszolt tanácsokat adva, olvasásra, a család, a haza és édesanyjuk nyelvének szeretetére buzdítva őket. Mint vallotta: „az újságnak minden sora egy szent célt szolgál: nemesen, emberségesen gondolkodó, művelt magyarokká nevelni” a gyermekeket.



A *Cimbora*ban jelentek meg először nyomtatásban Dsida Jenő versei, Ignác Rózsa és Marton Lili írásai (a lap első számának címlapja)



Az 1907-től 1944-ig megjelenő *Kis Pajtás* című heti-, majd havilap a Felvidék visszacsatolását köszöntő ünnepi számának címlapja



Írói pályáját a *Zászlónc* című katolikus diáklap szerkesztőjeként kezdő Sík Sándor a cserkészmozgalommal is megismertette olvasóit





## Szunnyadó sznobjaimmal, finomságok nyomában

Múlt nyáron egy éjszaka, tizenegykor, amikor én már javában aludni szoktam, vagy legalábbis arról álmodni, hogy már javában alszom, kaptam egy üzenetet egy újdonsült ismerősömtől. Egy erdélyi kisváros pizzázójából írta rajongva, hogy ha egyszer arra járok, feltétlenül menjek be oda pizzát enni, ki ne hagyjam! És a tulajdonost is feltétlenül ismerjem meg, mert nagyon jó fej. Elolvastam az üzenetet, nagy álmosan, s lebiggyesztett ajakkal állapítottam meg, hogy ez a fickó jó bolond, olyan üzenetet küld, mint egy szerelmes. Pont nekem, aki amúgy sem rajongok a pizzáért. Meg aztán miféle ízlése lehet, így rajongani egy pizzázóért?! Ha legalább valami ínycsokor étteremről írt volna, még talán, mondjuk. Meg aztán mit érdekel engem akármilyen pizzázó tulajdonosa. Azzal lefeküdtem aludni, a bennem szunnyadó összes sznobbal együtt.

Pár hónappal később úgy alakult, hogy abban a kisvárosban volt dolgom. Érdeklődésemre, hogy hol lehet jó vegetáriánus ételt enni, mindenki egy pizzázót ajánlott. De hát én nem vagyok oda a pizzáért, védekeztem, viszont mindenki győzködött, igazán, csudafinom, nem csak pizza van ott, bármi van, és minden jó. Beadtam a derekam, s ahogy az otthonos, mintha-csak-saját-konyhában típusú kis étteremben beleharaptam a brokkolis pizzámba, s lehunytt szemmel hümmögtem meg nyámmogtattam, az első gondolatom az volt, küldök egy üzenetet mesterszakács barátnőmnek, feltétlenül jöjjön el ide, és kóstolja meg a pizzát, s ha lehet, engem is hozzon majd magával, üljünk itt egy hetet, s együk végig a menüt. Miután kiáradoztam magam gondolatban, halom, ahogy egy kisfiú azt mondja, köszönni akar a tulajdonos bácsinak. S amikor meghallottam a tulajdonos nevét, leesett a tantusz: erről a helyről kaptam én alig pár hónapja a rajongó üzenetet. Süppedeztem befele a székembe a szégyentől, összes szunnyadó sznobom kussolt, s ettem nagy csendben a finomat. Hanem aztán, amikor a tulajdonos pont a mellettem lévő asztalhoz ült, nem álltam meg, hogy meg

ne szólítsam. Elmondtam neki, énnagyképűségem mekkora leckét kapott az ő étterme által. Nagyot kacagott, egy kicsit még beszélgettünk, aztán kikísért, én pedig már eléggé boldogan, de kicsit még mindig pironkodva gondoltam magamban: na tessék, ráadásul még az üzenet második fele is igaz, valóban jó fej ez a tulajdonos. Azóta is barátkozunk, s nem csak, hiszen utamon bizonyos értelemben segítőmmé is vált.

Tanulom a leckét szüntelen, hogy mindannyiszor, amikor valamit vagy valakit lebecsülünk, éppen ki akarunk rekeszteni egy segítő impulzust az életünkéből, okosabbnak gondolva magunkat annak nagy folyamánál, pedig hajaj, kis csermelyecskék vagyunk, nem egyéb.



Kónya Eszter illusztrációja



## Káosz-kúra

Az elmúlt hetekben azzal voltam elfoglalva, hogy a magam köré felépített káoszt rendszerezem, amivel csak annyi a baj, hogy olyankor szoktam káosz mögé menekülni, amikor nem akarok tisztán látni, így a rendszerezés elég nehéz. A legrosszabb talán mégis az, hogy elfogadjam lelkiismeret-furdalás nélkül azt: képes vagyok mindent összekavarni magam körül.

Van, amikor napokig nem raksz rendet a szobádban, és egyszer azon kapod magad, hogy a rendetlenség túlnőtt rajtad, és fel akar falni. Középkorlás éveim alatt a nővéremmel egy szobában laktam, szerintem akkoriban ő rendmániás volt, én meg nem. Talán a legnehezebb mégis az: most úgy kell rendet raknom az életemben, hogy nincs egy kívülről jövő kontroll, megmondva, mit is kell tennem.

No, ilyenkor szükség van egy vagy több zenei impulzusra, amit hallgatva elhiszed, hogy hamarosan minden rendbe fog jönni, és igazából minden jól van úgy, ahogy van.

Nemrég Haarlembe utaztam, tíz percre van Amszterdamtól, hogy meghallgassak egy bandát, és egyszerűen csak jól érezzem magam. A négyfős holland együttes rövid turnéjának utolsó állomása volt ez, láthatóan fáradtak voltak és izgatottak, hiszen a körút addig sikeresen alakult. A koncert fél tizenkettőkor kezdődött, ők voltak aznap az ötödik zenekar a helyszínen. Egy régi áruházépületet képzeljétek el, ahová fiatal alkotók – képzőművészek, dizájnerek – költöztek be, hogy minőségi termékeket hozzanak létre és árusítsák azokat. A Blind Owl söröződe otthonos hangulatot teremtett a színpaddal szemben. Nyolc különböző csapolt sörből négyet én is kipróbáltam, így mosolygósan vártam a koncertet.

A *Karawane* együttest 2013-ban Anne Caesar van Wieren (ének, gitár) hozta létre, szólóprojektnek szánta, akár egy magányos farkas. Aztán négy sokoldalú és tehetséges zenész csatlakozott hozzá: Maaïke van De Linde (fuvola), Adriaan Groffen (dob), Jorrit Westerhof (gitár) és Arjan van Dalen (basszusgitár). Ebben a felállásban több koncertjük is volt, leginkább Hollandiában. 2015-ben kiadták első albumukat (borítóját Anne készítette), amely az

együttes nevét viseli, nemes egyszerűséggel, és leginkább pszichedelikus indie pop-ként azonosítható. 2015 végén Maaïke kilépett a zenekarból, így lett a Karawane egy férfi banda. Mind a négy zenész teljesen más zenei háttérből, érdeklődési körrel érkezett, így a színpadon látható volt, ahogyan négy különböző karakter találkozott, és, megtartva sajátos vonásaikat, egységes hangulatot teremtettek. Az első pillanattól érezhető volt a kifinomult interakció az együttes tagjai között. A koncert alatt megfelelő egyensúly volt az improvizáció és a megírt részek között. Annak ellenére, hogy a koncert kezdetekor némi technikai problémába ütköztek, hiszen a hangtechnikus egyszerűen

eltűnt, Anne nem hallotta a saját hangját, amitől látványosan felmérgelődött, ám a harmadik dal közepénél már mindenki elfelejtette, hogy bármilyen gond lenne.

Ahogy a színpad előtt álltam, és hallgattam őket, azt éreztem: ők is ugyanazzal a káossal néznek szembe, mint én. Mindenki vágyik a szabad alkotás élményére, hogy fejetlenül, felelősség nélkül rombol-

hasson, mégis mindannyian tudjuk, hogy a legnehezebb megtanulni, hogyan is kontrolláljuk saját szabadságunkat. A Karawane tökéletes példa arra, hogyan lehet gyermeki érzékenységgel jól kiszámított robbanókészüléket létrehozni. A koncert közben sikerült aktiválniuk a készüléket, és a *Black hole* című dal alatt robbantak. Az egész koncert intenzív, feszes és egyben törekeny volt, de ez a dal volt a kiteljesedés. Adriaan és Arjan precízen tempóban tartották Jorrit kísérletező kalandjait, Anne a színpad szélén, mikrofon nélkül énekelt. Megbízta egymásban, ettől a nézőtérén is nyugodtabb volt a hangulat.

Színpadi jelenlétük és a zene segített elfogadni, hogy a játszás örömeért, az együtt játszásért vagy a közösen ünnepeelt pillanatokért megéri átadni magad spontán élményeknek. Viszont jó tudatában lenni annak, hogy merre akarsz haladni. Ne felejtsetek el meghallgatni a misztikusan reményteli és kontrollálatlan kaotikus Karawane együttes dalait!



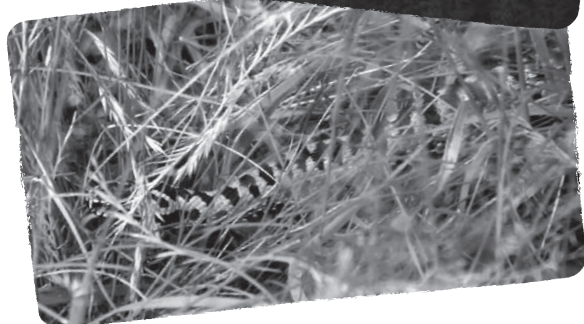




## Vigyázva a Vigyázón

Legutóbb rovatunkban Kalotaszeg nevezetességeit vettük számba, és azt ígértem, hogy néhányat ezek közül részletesen is bemutatok majd.

Kezdjük hát a legmagasabbal, az 1836 méteres Vigyázó-csúccsal. A helyiek Vlegyászának vagy Kalotahavasnak is nevezik. A Vigyázó az Erdélyi-Szigethegység része, annak második legmagasabb csúcsa (a legmagasabb a Nagy-Bihar, amely 1849 méter). Tervezhetünk oda-vissza utat vagy körutat is, amihez azonban autó, kisbusz szükséges, ezek hiányában igen messziről kell nekiindulnunk a hegynek.



**A szerző felvételei**

Fent, a hegyen az idő igen gyorsan repül, hiszen csodálatos a kilátás, az út számos kitűnő látnivalót tartogat. Ezek közül kétségtelen a Fehér-sziklák (Fehérkövek) látványa a leglenyűgözőbb, de a Havasrekettyei (Rekiceli) vízesésnél is erősen kell koncentrálnunk, ha nem akarjuk, hogy leessen az állunk. Persze, ha szeretik az érzést, akkor elég csak bámulni, hallgatni a víz látványát, dübörgését.

A Vlegyásza csúcsát nem nehéz megtalálni, hiszen már távolról látszik a meteorológiai állomás, amely a csúcson épült. A túra során juhok és az őket őrző pásztorkutyák okozhatnak gondot, de nem árt az óvatosság, mert mi egy kifejlett viperát is láttunk.

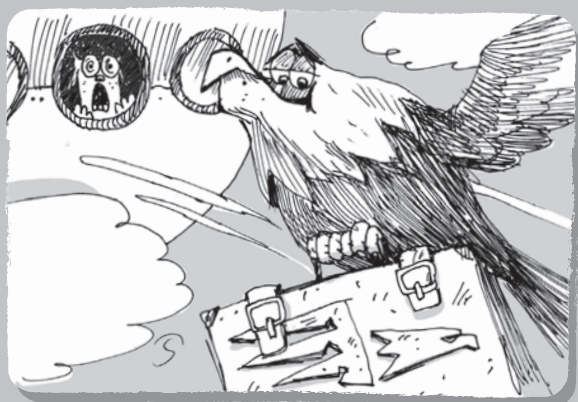
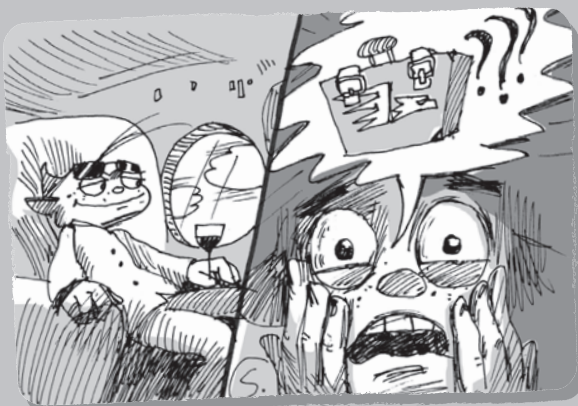
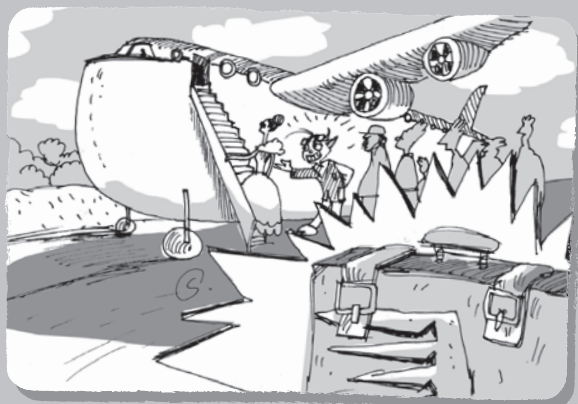
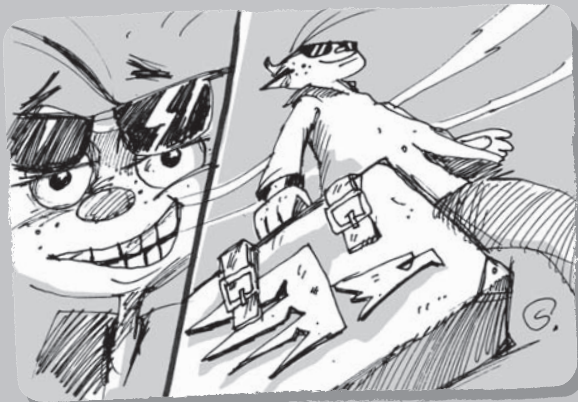
Ezek az apróságok, no meg a fáradság azonban mind elbújhatnak az említett látnivalók mellett. Kellemes túrázást!







## Repülőriadalom



Csillag István rajzai

## Cimbi naplója

### Szijasztok!

Mindig nagyon várom, hogy irjak, met így legaláb megoszthatom ami történik velem. Igaz, ebe a hónapba semmi különös nem történt, azon kívül hogy ültem repülőn s hajón, s voltam pszichologiai vizsgálaton s egy nagyon kemény hegyitúrán a zosztályal.

Apucit külték a cégtől smivel volt két potszék a repülőn, ezét engem is vit sanyucit is. Anyuci nem ült le, aszt mondta a sztűárdesznek, ugyis leszáll az első megálónál, csak fogoszkodott, mint a busszon. Anyira nem volt jó a repülőn, főleg azét met nem szabad kinyitani a zablakot, pedig melegem volt. Apuci is izatt, amikor a propeler nem ment, azt monta a pilóta, hogy leált a hütömű. Meleg is lett, mindenki izatt, nemcsak apuci. De azét jó is volt, met fentről látam a városokat, ugy mint a gugelmeppen. Hazafele inkább hajóval jötünk, igaz, ez hoszab volt, met a repülő légvonalba ment, de a hajó vizvonalba! Érdekes, hogy levegő mindenhol van, de viz nem van mindenhol. Kicsit ojan ez, mint a viz saz ikrek. A viz hákettőő, de az ikrek Óhákettő! Azét kocsival a legjobb utazni. Se viz, se levegő, csak aszfalt!

A hajón egyébként megijettem egy kicsit, met volt egy nénibácsi aki foljton jött és szólitot, hogy ne hajóljak ki a korlátón. Igazából az arca bácsis volt, de a menése sa hangja nénis. A haja is nénis, de a bajsza inkább bácsis. A tenyere bácsis, a körme nénis. Az ijenforma emberek mindig öszezavarnak, mint pinokijót az anyáknapja!

Szerencsére végül szerencsésen hazaértem, s még a zosztálykirándulásról se marattam le. Bár lehet, job lett volna, ha lemaradok, met egész végig esett az eső, térdig érő ködben mentünk. Kipróbáltam a vizáló bakancsomat és a vizálló esökabátot is. Mind2 bevált, állt bennük a viz. Egyetlen szerencse a szerencsétlenségben, hogy 3 napig nem kellett iskolába mennyek, virusos támadásom lett. Igaz, anyuci nem engedet a számítógéphez, nehogy elkapja a gép a virust. Anyuci elővigyázatos. Apuci okosab, szerencsére aszt monta, ha a gépet átköttyük sállal, smelėje forro teját teszünk, akkor nem megy át a virus. Így is lett! A pszichológus néni is megmonta nekem, hogy a szüleimnek pontosan a fele-fele vagyok. Anyucitol az elővigyázatoságot és a szépséget, apucitol a logikus gondolkozást s a bátorságot örököltem. Vagy fordítva, már nem emléxem pontosan.

Enyi volt az elmúlt hetek eseméntelen napjainak öszeboglalója.

Legyetek jok! Éjjen a csengő, éjjen a hoszú szünet!





# TUJTAD?

## Ma már lábbal is kirakják a Rubik-kockát

**Negyven éve, 1976 októberében kapott szabadalmi engedélyt Rubik Ernő találmánya, a bűvös kocka, amely világméretű játékkörületet indított el. A Rubik-kocka kultusztárggyá vált, filmekben jelent meg a szereplők magas intelligenciájának igazolására, képzőművészeti alkotásokat ihletett meg, slágert írtak róla, és jogvitát is kavart.**



**Rubik Ernő** 1944. július 13-án született, apja a repülőgép-tervező Rubik Ernő volt. A műszaki egyetem építész-mérnöki karának elvégzése után az Iparművészeti Főiskolán (ma Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) tanult belsőépítészettel. Ezt követően építész-tervezőként dolgozott, és tanított az Iparművészeti Főiskolán. A térbeli mozgások szemléltetésére alkalmas, mérnöki modellezést segítő, oktatási segédeszköznek szánt szerkezetét 1974 tavaszán tervezte meg. A fakocka széleire csupán azért ragasztott színes papírlapokat, hogy egyszerűbben lehessen követni, melyik kis kocka hová kerül. Az oldalanként 3x3-as elrendezésben kilenc négyzetet tartalmazó kocka oldallapjai más-más színűek, és három tengely körül forgathatók el. Gyorsan kiderült, hogy a tanszer játéknak is igen szórakoztató, így a terveket 1975-ben benyújtotta a szabadalmi hivatalhoz, s 1976. október 28-án RU-158 ügyszámon, „térbeli logikai játék” néven megkapta a szabadalmi oltalmat.

A kocka diadalútja azonban még nem kezdődött el, ehhez át kellett verekednie magát a hazai bürokrácia útvesztőjén. Találmányát már 1975 márciusában átadta hasznosításra a Politechnika Ipari Szövetkezetnek, de a gyártás csak két évvel később kezdődött meg. A kockában az Országos Pedagógiai Intézet oktatási segédeszközként nem látott fantáziát, az 1978-as BNV-n ugyan elnyerte a Kulturális Minisztérium nivódíját, de a Nürnbergi Játékvásáron észrevétlen maradt.

1979-ben aztán cikket írt róla az *Observer* című brit lap, majd felkerült a világ egyik vezető matematikai szaklapja, a *The Mathematical Intelligencer* címlapjára. A játékosok is felfedezték, a bűvös kockát nagy tételben kezdték gyártani, és külföldön is terjesztették. A Rubik's Cube (Rubik-kocka) 1980-81-ben több országban az év játéka lett, 1981-ben bevonult a New York-i Modern Művészetek Múzeumának építészeti és dizájnűjteményébe, 2014-ben beválasztották az amerikai Játékok Dicsőség-

csarnokába.

A kocka más mértani test (piramis, dodekaéder) alakú változatát is kitalálták, aranyból is kirakták, léteznek – többek közt – egycentis élű és digitális változatban is, de a legizgalmasabb feladat a hagyományos kocka kirakása maradt. Az 1982-ben Budapesten megrendezett első Rubik-kocka-világbajnokságot még 22,95 másodperces világsúccsal nyerték meg, ma a legjobbak átlagosan 7-8 másodperc alatt forgatják ki, a jelenlegi csúcstartó, az amerikai Lucas Etter 2015-ben 4,9 másodperc alatt tekerde egymás mellé a színeket. A vakon kirakás kategóriában 21,05 másodperc, a félkezes kirakásban 6,88 másodperc a világsúcs, lábbal eddig leggyorsabban 20,57 másodperc alatt oldották meg a feladatot. A versengésbe emellett fél lábon állós, egy légvételes, víz alatti kirakós és egyéb extrém kategóriákban is be lehet szállni, sőt még robotokat is be lehet nevezni.

A matematikai rejtélyt, a kirakási lépések minimális számát csak három évtized után, 2010-ben fejtették meg: az összekevert kocka legfeljebb húsz lépésből kirakható. A Rubik-kocka a nehezen megoldható, bonyolult problémák kezelésének jelképévé, sőt kultusztárggyá vált, filmekben jelent meg a szereplők magas intelligenciájának igazolására, képzőművészeti alkotásokat ihletett meg, slágert írtak róla, és jogvitát is kavart.

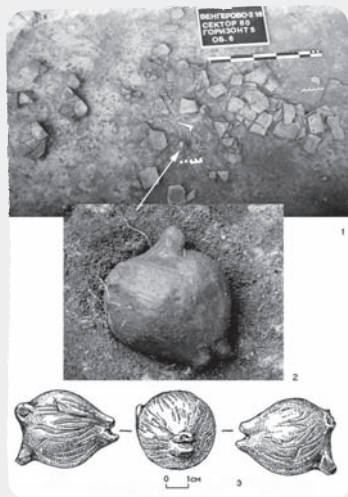


**Az első Rubik-kocka világbajnokság emlékbélyege (1982)**



## Még mindig működik a négyezer éves csörgő

A gyermekek szórakoztatására készített játékok közül az egyik legegyszerűbb és mégis legzseniálisabb találmány a babacsörgő. A mai Oroszország déli, Kazahsztánhoz közel eső novoszibirszki régiójában feltárt, mintegy négyezer éves gyermekcsörgő a mai napig üzemképes, holott évszázadokat pihent a föld alatt.



„Az agyagból készült csörgőcskén egy kis fogantyú látható, amelynek segítségével a gyermekek megfoghatták az eszközt. A belül üreges játékot az agyagból történő megformálása után egyszerűen kiegészítették. A benne található apró kövek fajtáját még nem tudjuk megmondani, elemzésük-

re Röntgen-sugarakat fogunk használni. Külön érdekesség, hogy a csörgő még most is működik” – mondta az angol nyelvű *The Siberian Times*-nek Vjacseszlav Mologyin, a Novoszibirszki Régészeti és Néprajzi Intézet igazgatója.

A Vengerovo-2 nevű régészeti területen feltárt, izgalmas lelet a kutatók szerint a Kr. e. III. évezredben készülhetett, az óvatosabb becslések szerint 3800-4000 éves lehet, és elképzelhető, hogy tartalmazza az alkotó „aláírását” is. „A csörgőn lévő díszről úgy véljük, egyfajta bélyeg, amelyet maga a művész rajzolhatott rá a még nem teljesen száraz játék külsejére, valószínűleg csontal” – tette hozzá Mologyin.

A régió ezen régészeti területén a szakértők idén nyáron több mint ötven sírt, közel száz rituális vermet és két házhelyet találtak, ahol minden bizonnyal a bronzkorban is éltek emberek, az egyik ilyen épület maradványai között találtak rá a medvebocsféjet mintázó agyagcsörgőre.



## Az első képregény

Százhusz éve, 1896. október 18-án jelent meg a *New York Journal* hasábjain az első képregény. Richard Felton Outcault teremtménye, Mickey Dugan – a mindig kalandra kész, csúnyácska, foghíjas, kopasz ördögfióka, akit ruhájának színe alapján nevezett el Yellow Kidnek – egy egész oldalt foglalt el, és nem sokkal később már több kockából álló képsorrá változott. A képregény kisvártatva az

amerikai lapok elengedhetetlen elemévé vált, mára pedig önálló művészeti ággá nőtte ki magát.

Yellow Kid atyja, Outcault eredetileg a Thomas Edison Laboratórium tudományos és technikai illusztrátora volt, e minőségében rendkívül pontos és részletes rajzokat készített. Szórakozásból kezdett karikatúrákat, majd képtörténeteket rajzolni, s a magyar származású sajtómágnás, Joseph Pulitzer 1894-ben elcsábította *New York World* című lapjához. Outcault művei nem készítették harsány nevetésre, inkább a humoros részletek felfedezésére ösztönöztek. Ő illesztett először buborékot a szereplők szájához, benne gondolataikkal, szavaikkal. Képtörténetei, képregényei általában három-öt képből álló, vicces történetek voltak, innen ered a műfaj angol elnevezése, a comics is, ami annyit jelent: humoros, vicces.

Outcast félhasábos, humoros illusztrációi, Yellow Kid kalandjai egyre népszerűbbé tették







a *World* hétvégi mellékleteit, az olvasottság megugrott. Nem nézte ezt jó szemmel Pulitzer nagyetélytársa, William Randolph Hearst, a *The New York Journal* tulajdonosa. A két újság kíméletlen versenyben állt az olvasókért, s minden eszközt felhasználtak megnyerésükre: színes híreket, rikító szalagcímekeket, 1893 óta színes nyomású képeket.

Hearst fejedelmi összegért átcsábította a pillanatok alatt híressé vált képregény-rajzolókat. A figura jogai azonban Pulitzernél maradtak, ő pedig Outcault barátját, George Lukst bízta meg a folytatással, így történhetett, hogy egy évig két *Yellow Kid*-történet futott két különböző újságban. Outcault azonban néhány év múlva elvesztette érdeklődését teremtménye iránt, és az olvasók sem rajongtak már *Yellow Kid*ért, mert az 1898. évi spanyol-amerikai háború

idején el akarták felejteni a spanyol lobogó meghatározó, sárga színét. A rajzolóknak 1902-ben új szereplő pattant ki a fejből, a csintalan kisgyerek, Buster Brown, akit kíváncsisága gyakran sodor bajba. A csinos fiú és elmaradhatatlan társa, pitbull kutyája annyira megnyerte a közönség tetszését, hogy még musical is született főszereplésével, Outcaust pedig csinos jogdíjat zsebelt be a Buster Brown nevet viselő termékek eladásából.

Az újságok példányszámának növekedésével a képregények egyre szélesebb rétegekhez jutottak el, és egyre népszerűbbek lettek. 1934-ben látott világot az első olyan képregény, amely nem néhány kockában, hanem nagy terjedelemben, önálló füzetben követte nyomon a hősök kalandjait.

## Hogyan fotózták le a világ tetejét?

**A 8848 méter magas Mount Everestet gyalogosan elsőként 1953-ban Tenzing Norgaj és Edmund Hillary érte el, azonban pontosan két évtizeddel korábban két kétfedeles repülő segítségével a magasból már meghódította az ember a „Föld istenszuszonyát” (a Csomolungmát). Az 1933 áprilisában kivitelezett expedíció Douglas Douglas-Hamiltonhoz, ismertebb nevén Lord Clydesdale-hez köthető, a gyilkos hegyről készült gyönyörű fotók pedig S. R. Bonnett keze munkáját dicsérik.**

A Lady Houston (Fanny Lucy Radmall néven született) támogatta Houston Everest Expedition keretében 1933. április 3-án az indiai Purnea melletti repülőtérrel reggel 8.25-kor szállt fel Lord Clydesdale, Royal Air Force pilóta átalakított, Westland PV-3 típusú biplánja Stewart Blacker ezredes társaságában. Őket egy Westland PV-6 típusú kétfedeles követte, amelyben David McIntyre repülő hadnagy, valamint S. R. Bonnett fotós ült.

Az expedíció nem csupán a kétfedeles Westlandok mechanikai tesztje volt a szédítő magasságban, hanem a pilóták erőpróbája is a gyér oxigénú és fagyos levegőben. „Felszállás után harminc perccel, mikor éppen elhagytuk az indiai Forbesganj városát, kényszerleszállást kellett végrehajtanunk 5800 méter magasan, mivel nem lehetett látni a párától” – emlékezett vissza egy alkalommal Lord Clydesdale.

A személyzet tagjainak a túlnyomásos kabin áldásos előnyei nélkül, oxigénpalackok segítségével kellett átvészelnük a ritka levegőben történő utazást. Egy ponton Bonnett hirtelen nyilalló szúrást érzett a gyomrában,

abbahagyta a fotózást, és összegörnyedve az ülés aljára csúszott fájdalmában. Ekkor vette észre, hogy a tartályából kifutó cső szétrepedt. Gyorsan egy zsebkendőt tekert a vezeték köré, aminek segítségével ájulás nélkül tudta folytatni munkáját.

Amikor a repülőgépek az Everesthez közeledtek, a csúcson megtörő, majd leáramló levegő hatására a biplánok magassága hirtelen 1500 lábat csökkent. A nagy szél ellenére sikerült visszaküzdeniük magukat a megfelelő pozícióba, és 10.05-kor elérték a csúcs vonalát, ekkor közel 100 lábbal voltak a világ legmagasabb hegycsúcsa felett. 15 percet töltöttek körözéssel a Mount Everest 8848 méteres csúcsa körül, majd megkezdték hazautazásukat.

(Forrás: *Múlt-kor*, a történelmi portál)









**A székelykeresztúri unitárius templom** – Orbán Balázs, 1864 / Fekete Zsolt, 2009



**Az Almási-barlang közelről** – Orbán Balázs, 1864 / Fekete Zsolt, 2009

FEKETE ZSOLT: **Az idő fényképe** – Orbán Balázs és Veress Ferenc nyomán, Méry Ratio Kiadó, 2010  
Orbán Balázs fotográfiái a Román Állami Levéltár Maros megyei fiókjában található.





Cimboră

Rendeld meg most  
a **Cimborát**  
a 2016-2017-es tanévre!



Éves előfizetési díj:

30 RON (3,33 RON / lapszám)

Az előfizetési díjat két részletben is  
kifizetheted.

A Cimboră ára nem előfizetőknek:

4 RON / lapszám.

- 
- KERESD AZ ISKOLAI TERJESZTŐNÉL •
  - érdeklődj a 0752-062-885-ös telefonszámon •
  - írd a cimboramail@gmail.com címre •

[www.cimboranet.net](http://www.cimboranet.net)